

je Burdenov performans drugega kot prav problematiziranje norm in vrednot, ki so v moderni družbi samoumevne? Ali pa če vzamemo na primer anekdotično zgodbo o dr. Tannerju, ko je njegova »žena Mary, normalna, čeprav morda nekoliko nenasitna jedka, zahtevala ločitev« potem, ko si je le-ta dlje časa drznil kar na svoji lastni družini izvajati različne dietne eksperimente (str. 67). Tretjič, (iz)stradanje lastnega telesa je, čeprav le-ta gnezdi v biologskosti človekovega telesa, vedno posredovano preko ustreznih družbenih in kulturnih reprezentacij. Kot takšno je (iz)stradanje lastnega telesa predmet izrabljanja različnih simbolnih žanrov. Zdi se, kot da je v tem smislu (iz)stradanje lastnega telesa nekakšno nadaljevanje medicinskih cirkuških spektaklov 19. stoletja, čeprav v nekoliko milejši obliki. In ne nazadnje nas to pripelje še do četrte komponente. Pri anoreksiji gre vedno tudi za vizualno samoreprezentacijo, zaradi česar je dejansko le-ta nekakšen indikator modernosti. Anoreksično telo izgleda 'dobro' in ga je zato vredno opazovati, bodisi zaradi umetniških, družbenih ali/in političnih razlogov.

Knjiga Patricia Andersona predstavlja pomemben uvod v kulturo (iz)stradanja lastnega telesa in bogato analizo s tem pojavom povezanih družbenih in političnih pojavov. Avtor nam prikaže, kako (iz)stradanje lastnega telesa v obliki javne izpovedi da rekle Roberta Browninga *Manj je več* nek čisto nov kulturni pomen.

Lea ŠUGMAN BOHINC
Fakulteta za socialno delo,
Univerza v Ljubljani

Gabi Čačinovič Vogrinčič, Leonida Kopal, Nina Mešl, Miran Možina
Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika

Fakulteta za socialno delo,
Ljubljana 2009 (3. ponatis),
str. 124, 12,52 EUR
(ISBN 978-961-91026-9-5)

Pomladi leta 2003 je Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani z vrsto smiselno navezujočih in dopolnjujočih se seminarjev odgovorila na potrebe in želje socialnih delavk in delavcev ter drugih zaposlenih na centrih za socialno delo, da osvežijo in prenovijo svoja strokovna znanja in spretnosti ravnanja. Običajna struktura pretežno dvodelnih seminarjev je bila, da so udeleženci v času med enim in drugim delom v praksi preizkušali naučene koncepte in delovne modele, nato pa o tem pisno in ustno poročali in razpravljali na drugem, zaključnem delu izobraževanja. Eden od prvih bogatih plodov tega projekta (ki vključuje serijo monografij v zbirki Katalog socialnega dela) je konec leta 2005 izdani priročnik Gabi Čačinovič Vogrinčič in sodelavcev Leonide Kopal, Nine Mešl ter Mirana Možine. V letu 2009 je knjiga doživela že tretji ponatis in postala nepogrešljiv učbenik študentov socialnega dela na dodiplomski in podiplomskih stopnjah študija ter temeljna strokovna literatura za poklicne delavce na področju socialne-

ga dela in sorodnih profilov pomoči, postopoma pa pridobiva bralce tudi med strokovnjaki na področju vzgoje in izobraževanja.

Pravzaprav oznaka »priročnik« dela svojevrstno krivico strokovni monografiji, ki je mnogo več kot to oziroma postavlja standard za novo opredelitev priročnika. Uspešno namreč združuje obsežno predstavitev sklopa inovativnih strokovnih konceptov, vaje (in celo primer delavnice) za urjenje v spretnostih uporabe teh konceptov v kontekstu pomoči in pa številne konkretne primere iz prakse socialnega dela, v katerih večinoma dobresedne zapise delovnega pogovora med socialno delavko in njenimi sogovorniki-uporabniki spremljajo natančni komentarji uporabljenih strokovnih pojmov in postopkov.

Strokovna monografija je bila ob svojem izidu in ostaja še danes, skoraj šest let kasneje, znanilka novega fokusa raziskovanja v poklicih pomoči in nove pozornosti v neposrednem delu z ljudmi, fokusa, ki zlasti v zadnjem desetletju pomembno dopolnjuje in nadgrajuje dosedanja znanstvena in strokovna prizadevanja zarisati zemljevid temeljnih znanj, spretnosti, raziskovalnih metod in vrednot socialnega dela (»kaj«). Gre za vprašanje, »kako« udejanjamo svoje strokovne koncepte, spretnosti, metode in vrednote v različnih kontekstih socialnega dela, v naši monografiji v neposrednem delu z uporabniki socialnih storitev. Postavitev omenjenega vprašanja in porajajoče se odgovore nanje so sprožile paradigmatške spremembe, ki so jih v

poklice pomoči prinesli postmoderni interpretativni, sodelovalni, participacijski pristopi. Ti so v ospredje svojega zanimanja postavili »odnos«, ki ga vzpostavijo udeleženci v projektu pomoči, in »proces«, v katerem razvijajo dogovorjene zelene izide. Številne raziskave uspešnosti psihoterapije, zlasti od sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja dalje, nedvomno kažejo, da je najbolj odločilen dejavnik uspeha pomoči odnosni kontekst (občutek varnosti, zaupnosti, lastne vrednosti, zaupanja v kompetence pomagajočega strokovnjaka, pričakovanje, da bo proces pomoči uspešen itn.), ki ga soustvarijo pomagajoči in njegovi sodelavci. Delež vpliva, ki ga rezultati raziskav terapevtske uspešnosti ugotavljajo za odnosne sestavine, se z novejšimi študijami samo še povečuje (35%). Omenjene paradigmatške spremembe v sodobnih pristopih k pomoči zahtevajo nov jezik socialnega dela – jezik vključevanja, sodelovanja, soustvarjanja. Socialni delavci in uporabniki socialnih storitev se preimenujejo v sopotnike na poti do zelenih sprememb, v sogovornike, ki so vsak zase največji poznavalci svojega življenja, največji izvedenci za svoje izkušnje, ta njihova ekspertnost pa je nepogrešljiva v projektih pomoči, ki jih organizirajo in osebno vodijo strokovni delavci.

Priročnik je strukturno razdeljen v tri velika poglavja. Poglavje z naslovom *Vzpostavljanje delovnega odnosa v socialnem delu* vzpostavlja logično dosleden, na postmoderni sodelovalni paradigmi utemeljen konceptualni in metodološki okvir

za socialno delo na način delovnega odnosa. Tega vzpostavijo partnerji v izvirnem delovnem projektu pomoči, soustvarjenem za posameznega uporabnika. Elemente koncepta delovnega odnosa avtorji izberejo in povežejo v pojmovno sestavljanjo z navezavami na teorijo sistemskega socialnega dela avtorja Lüssija (instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev), na v rešitev usmerjeno kratko družinsko terapijo avtorskega para Shazer in Berg, kot ju v svojem pristopu k pomoči opredelita Bouwkamp in Vries (osebno vodenje) in na koncepte nekaterih drugih postmodernih avtorjev na področju pomoči (psihoterapije, socialnega dela) – Hoffman (etika udeležnosti), Andersen (ravljanje s sedanjost, so navzočnost), Saleebey (perspektiva moči). Na pomen, ki ga avtorji priročnika pripisujejo uporabi strokovnih teorij v praksi dela z ljudmi, opozarja izbira Rosenfeldovega koncepta znanje za ravnanje. Vsi strokovni pojmi, ki jih avtorji monografije oplemenitijo s konceptom dogovora o sodelovanju kot pomembnim začetnim ritualom za vstop v delovni odnos, izvirajo iz devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko so se razvili dialoški, hermenevtični, narativni sistemski pristopi k pomoči. Zaključna tema prvega poglavja prinaša uporabno razlikovanje med delovnimi pogovori oziroma ravnanji, usmerjenimi v soustvarjanje dogovorjenih rešitev, in pogovori, ki so uspešni že, če se lahko nadaljujejo. To so pogovori, ki so namenjeni vzpostavljanju osebnega stika, in ki lahko v kasnejši fazi

procesa pomoči zagotovijo ustrezne okoliščine za sodelovanje v smeri želenih sprememb. Z opisanim razlikovanjem dobijo socialno delo in sorodni poklici pomoči svojevrstno pomagalo, ki lahko varovalno deluje pred izgorevanjem. Prevečkrat se strokovnjaki (in sogovorniki v projektih pomoči z njimi) izčrpavajo, ko si neuspešno prizadevajo doseči želeno delovno izide, pa še niso ustvarili potrebnih odnosnih razmer, da bi se takšno delo sploh lahko začelo. Sledita dva obsežna primera socialnega dela, bogata z dobesednimi zapisi pogovorov med udeleženci izvirnega delovnega projekta pomoči. Zapiše spremljajo strokovni komentarji procesa in posameznih uporabljenih konceptov delovnega odnosa. Poglavje zaokrožajo dovolj podrobno oblikovana navodila za delavnico o delovnem odnosu in izvirnem delovnem projektu pomoči, da si lahko bralci sami organizirajo kontekst za urjenje v spretnostih uporabe teh konceptov.

Mehak prehod iz prvega v drugo poglavje monografije omogoči uvedba razlikovanja uradnega in neosebnega od osebnega stika. V poglavju z naslovom *Vzpostavljanje osebnega stika* se avtorji konceptualno naslonijo na Sterna in njegove sodelavce, ki so razvili model o postopnem razvoju (med)osebnega stika tako v vsakdanjem življenju kot v procesu pomoči. Bralec spozna omenjeni model prek strokovnih metafor, kot so trenutki prisotnosti, trenutki pristnosti (tu in zdaj trenutki) in pa trenutki srečanja (prebliska), v katerih se razvija

(med)osebni prostor in osnuje ter krepí osebna vez, npr. med sodelavci v projektu pomoči. Razvoj procesa skozi omenjene prehode med vzorci njegove organiziranosti ilustrirajo konkretni zgledi iz prakse socialnega dela in spremljajoči strokovni komentarji. Argumentacija za umestitev osebnega stika v okvir delovnega odnosa in za njuno soodvisnost je utemeljena: ni delovnega odnosa brez osebnega stika, osebni stik brez sestavin delovnega odnosa pa je kot potovanje brez zemljevida, smeri, brez cilja. Poglavlje zaključi zaporedje izbranih, podrobno opisanih vaj za urjenje v vzpostavljanju osebnega stika.

Tretje poglavje je poskus sinteze prvih dveh - *Vzpostavljanje osebnega stika v delovnem odnosu*. Avtorji monografije na podlagi svojih bogatih izkušenj na področju pomoči v socialnem in terapevtskem delu nizajo konkretna priporočila za strokovno ravnanje, s katerim bodo socialni delavci in delavci v sorodnih poklicih pomoči spodbudili razvoj odnosnega konteksta za uspešno skupno ustvarjanje rešitev. Nizajo pa tudi priporočila za ravnanje v situacijah, kjer (med) osebni stik in proces pomoči zastane, se zalomita, ko pride do neželenih napetosti, nesporazumov, vozlov v toku komuniciranja med člani izvirnega delovnega projekta pomoči, kar avtorji označujejo s pojmom motnje v delovnem odnosu. Motnje so neogiben del osebnega stika in delovnega odnosa, pomembno pa je, kako ravnamo, ko se pojavijo. Dosledno udejanjanje konceptov, ki sestavljajo pojmovanje delovnega odnosa,

in omogočanje kroženja povratnih informacij med partnerji v projektu sta dvoje osnovnih varoval, da bo izkušnja motnje postala tudi izkušnja novega učenja in uspešnega prehoda ovire v procesu pomoči. Konkretna primera osebnega stika v procesu razreševanja motenj v delovnem odnosu in njun strokovni komentar smiselno zaokrožijo strokovno monografijo *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*, priročnik, ki je mnogo več kot torba s priročnimi pripomočki za neposredno delo z ljudmi, ki so se znašli v stiski in potrebujejo pomoč socialne delavke, socialne pedagoginje, psihologinje, psihoterapevte itn.

Ni knjige, ni teorije, koncepta, metode, vrednote itn., ki bi sami po sebi lahko zagotovili, da jih bodo strokovnjaki uporabljali na način, kot si ga je zamislil njihov avtor, in da bo njihova uporaba uspešna. V končni fazi je vse odvisno od tega, kdo so partnerji v projektu, kakšen osebni stik in delovni odnos jim uspe ustvariti, kako se razvija proces pomoči, koliko so zmožni sodelovati in se vzajemno upoštevati. Kar opažam v letih, ki so minila od prvih objav koncepta delovnega odnosa in izvirnega delovnega projekta pomoči avtorice Gabi Čačinovič Vogrinčič, je, da slovenske socialne delavke in delavci postopoma osvajajo to strokovno znanje, da vse več govorijo sodelovalni jezik postmodernega socialnega dela. Slednje potrjujejo naše raziskave o strokovnih konceptih, ki jih poznajo in uporabljajo diplomantke in diplomanti socialnega dela. Ko pa naše

strokovnjakinje in strokovnjake za pomoč zaprosimo, naj navedejo čim bolj konkretne primere svoje uporabe navedenih konceptov, se pogosto srečamo z velikim razkorakom med besednjakom, ki so ga osvojili, in tem, »kako« ga udejanjajo v praksi. Zato je ključnega pomena, da organiziramo kontekste, v katerih se bodo sedanji in prihodnji strokovnjaki za področje pomoči neposredno usposabljali za delovni odnos soustvarjanja, vadili svoje spretnosti za vzpostavljanje

(med)osebne stika. Da se bodo urili za ustvarjanje odnosa, v katerem bodo sogovorniki čutili dovolj zaupanja v svoje in strokovnjakove kompetence, da se bodo lahko odločili tvegati in zapustiti svoj varen, znan, čeprav nezadovoljiv pristan in zapluli v nemirne, negotove vode v smeri zelene spremembe. Strokovna monografija *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika* je postala in bo gotovo še dolgo ostala svetilnik za plovila na tem potovanju.